

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1918 kl. 7 e. m.

*Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 20 i
anledning av andra kammarens beslut om skrivelse till
Kungl. Maj:t angående anordnande av en yrkesräkning.*

Uti en inom andra kammaren av herrar Osberg och Nilsson i Tånga väckt, till kammarens femte tillfälliga utskott remitterad motion, nr 303, har yrkats, »att riksdagen ville besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning angående anordnande av en yrkesräkning och för nästa riksdag framlägga det förslag, som av utredningen kan föranledas».

Motionen.

Beträffande den motivering, som i motionen framförts till stöd för det framställda yrkandet, har utskottet hänvisat till motionen.

I anledning av motionen har andra kammarens utskott genom vederbörande statsråd infordrat utlåtanden från kungl. statistiska centralbyrån, kungl. kommerskollegium och kungl. socialstyrelsen, vilka utlåtanden här bifogas.

Med erinran därom att Kungl. Maj:t år 1905 tillsatt en särskild kommitté för utredning angående större planmässighet i vår officiella statistik, har nämnda utskott ansett lämpligt erinra om vad denna kommitté anfört angående behovet av förbättrad yrkesstatistik. Kommittén har i särskild underdånig skrivelse den 21 december 1909, vilken intagits i kommitténs år 1910 avgivna betänkande, erinrat om de vart tionde år från och med år 1860 förekommande folkräkningarna samt därvid framhållit, att det sätt, varpå folkräkningarna utfördes i Sverige, väsentligt skilde sig från det i

*Statistiska
kommittén.*

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 12 saml. 2 avd. 18 häft. (Nr 20). 1

de flesta andra länder använda. Medan i de sistnämnda uppgifterna till folkräkningarna lämnades av personerna själva och insamlades av särskilda räknare, utgjordes materialet för de svenska folkräkningarna — frånsett Stockholm — uteslutande av utdrag av församlingsböckerna. I flera avseenden hade det svenska systemet stora företräden framför det i utlandet vanligen använda. Sålunda bleve uppgifterna om ålder, civilstånd, nationalitet och födelseort m. m. synnerligen tillförlitliga. Sitt största företräde ägde emellertid det svenska systemet i sin billighet. Samtliga kostnader för folkräkningen år 1900 uppgingo nämligen i runt tal till endast 70,000 kronor eller mindre än 1,5 öre för varje räknad person, medan exempelvis kostnaderna för den samtida folkräkningen i Norge stigit till 335,000 kronor eller nära 15 öre per räknad person. Dessa företräden för det svenska systemet vore, enligt kommitténs förmenande, så viktiga, att kommittén ansåge det icke böra ifrågasättas att vid den stundande folkräkningen den 31 december 1910 någon annan metod skulle tillämpas än den hittills använda. Emellertid hade de svenska folkräkningarna tvenne väsentliga brister, vilkas avhjälpande syntes vara oavvisligt. Dels uppgavs nämligen själva befolkningssiffran något för lågt, dels och framför allt voro uppgifterna om befolkningens yrken mycket otillfredsställande. I sistnämnda hänseende anför kommittén vidare:

»Den svåraste bristen som vidlåder de svenska folkräkningarna ligger emellertid som ovan nämnts i den otillfredsställande beskaffenheten av uppgifterna om befolkningens fördelning efter yrken. I äldre tider, då pastor åtminstone på landsbygden i allmänhet personligen kände varenda medlem i sin församling och dessutom övergång från ett yrke till ett annat var mindre vanlig, kunde han visserligen jämförelsevis tillförlitligt uppgiva församlingsmedlemmarnas fördelning på särskilda yrken. Efter hand som befolkningen blivit rörligare och övergång mellan olika yrken vanligare, har detta blivit allt svårare och svårare, och man kan säga att det numera i städerna och landsförsamlingar med rörlig befolkning blivit så gott som omöjligt, ett förhållande, som statistiska centralbyrån i sina underdåniga folkräkningsberättelser upprepade gånger påpekat. En ur alla synpunkter fullt tillfredsställande yrkesstatistik torde svårligen kunna erhållas utan anordnande av en särskild yrkesräkning efter utländskt mönster med en talrik stab av särskilda räknare, som gå från hus till hus och insamla uppgifterna. På grund av de högst betydande kostnader en dylik räkning antagligen skulle medföra, torde dock inga utsikter finnas, att den under de närmaste åren skall komma till utförande. Man måste så söka en utväg att i stället förbättra de vanliga folkräkningarnas yrkesuppgifter.»

*Åtgärder för
förbättrade
yrkesuppgif-
ter vid 1910
års folkräk-
ning.*

Kommittén fann sig sålunda, huvudsakligen av ekonomiska skäl, förhindrad framställa förslag om en särskild yrkesräkning. I stället har kom-

mittén lämnat anvisning på andra medel till yrkesstatistikens förbättrande. I enlighet med kommitténs förslag, som tillstyrkes av kungl. statistiska centralbyrån, utfärdades av Kungl. Maj:t den 10 juni 1910 en förordning innefattande skyldighet för en var, som vore skyldig avlämna skriftlig uppgift till mantalsskrivningen för år 1911, att jämväl till ledning för folkräkningen den 31 december 1910 avgiva särskild yrkesuppgift enligt fastställt formulär. De avlämnade yrkesuppgifterna skulle efter mantalsskrivningen överlämnas till pastor eller dennes ombud för att granskas samt, där så erfordrades, rättas eller kompletteras, varefter de skulle åtfölja utdraget ur församlingsboken till statistiska centralbyrån. Vidare föreskrevs, att kommunalombud skulle till ifrågavarande mantalsskrivningsföretätning utses till ett antal av minst ett för varje påbörjat tusental innevånare i kommunen. Dessa kommunalombud skulle ha att dels biträda med uppsättande av erforderliga uppgifter dels vid mantalsskrivning å landsbygden muntligen meddela för folkräkningen erforderliga yrkesuppgifter för sådana personer, som ej avlämnat skriftliga uppgifter. Jämväl sålunda meddelade yrkesuppgifter skulle av pastor granskas, rättas och kompletteras före församlingsbokens insändande till statistiska centralbyrån. Beträffande Stockholm och Göteborg meddelades på grund av rådande särskilda förhållanden speciella föreskrifter.

De nu refererade åtgärderna synas emellertid icke varit tillfyllestgörande. I inledningen till publikationen om yrkesstatistiken vid 1910 års folkräkning anför nämligen statistiska centralbyrån bl. a. följande:

»I flera hänseenden ett mycket gott material, äro dock våra församlingsböcker ej särdeles lämpliga som grund för en yrkesstatistik. Olägenheterna av den dåvarande husförhörlängden såsom yrkesregister framhöllos av statistiska centralbyrån redan i dess berättelse om 1870 års folkräkning; och sedan dess hava folkmängdens tillväxt, den livligare omflyttningen samt näringslivets mångsidiga utveckling bidragit att kraftigt skärpa densamma. De förnämsta av bristerna i berörda hänseende äro: att en mängd personer kvarstå under benämningar å yrken, som de länge sedan upphört att utöva; att många andra, som äro i sin arbetskraftigaste ålder och helt säkert i verkligheten utöva något näringsfång, sakna varje yrkesbeteckning, samt att ett oproportionerligt stort antal personer gå under tämligen obestämda beteckningar, bland vilka »arbetare» och »fabriksarbetare» torde vara de vanligaste. I varje större område eller samhälle finnas visserligen män och kvinnor, som med rätta kunna betecknas som »arbetare» och »arbeterskor» utan närmare yrkesspecialisering; men bland det särdeles stora autal människor, som i de svenska församlingsböckerna figurera under dessa benämningar, borde tvivelsutan flertalet rätteligen inordnas

*Statistiska
centralbyrån
om yrkesupp-
gifterna be-
trräffande
1910 års folk-
räkning.*

under andra, mera bestämda yrkeskategorier. I samband härmed kan ock påpekas den omständigheten, att en och samma benämning kan i olika landsändar få en stundom något skiftande, stundom åter helt avvikande innebörd. Som exempel på det förra må anföras benämningarna torpare och nybyggare. Beträffande dessa båda har statistiska centralbyrån icke ansett sig kunna göra annat än bearbeta uppgifterna sådana de av pastorsämbetena lämnats, utan avseende därpå att »nybyggare» och »torpare» i de nordligaste länen kunna ha en något olika ställning än i övriga delar av riket. Ett exempel åter på yrkesbenämning med helt skiljaktiga betydelser lämnar ordet »bruksarbetare», vilket i större delen av riket betecknar arbetare vid järnbruk — endast i denna betydelse har det använts i centralbyråns publikationer — men å vissa orter i sydvästra Sverige användes om sockerbruksarbetare, å andra orter åter om tegelbruksarbetare. Självfallet hava vid centralbyråns bearbetning dessa arbetare hänförs till sockerindustrien, resp. tegeltillverkningen. Som en olägenhet vid församlingsboksutdragen må slutligen nämnas, att de svårigen medge en statistik över kombinationen av olika yrken, varom mera i det följande. Fullständigt kunna dessa brister i statistiken avhjälpas endast genom en särskild yrkesräkning. Det är måhända ej ur vägen att här erinra om skillnaden mellan de upplysningar, som erhållas vid en dylik särskild yrkesräkning, och dem, som kunna erhållas vid en vanlig folkräkning. Yrkesräkningen kan giva mycket noggrannare besked om de särskilda yrkesspecialitéerna samt, därest så önskas, kombineras med undersökningar om använda arbetsmetoder, växelverkan mellan de olika näringsgrenarna o. s. v. Varje yrkesutövare plägar vid en dylik räkning upptagas under det arbetsställe, där han är sysselsatt. Vid de allmänna folkräkningarna får man endast reda på antalet personer, som sysselsättas i de olika yrkena, utan några som helst upplysningar om yrkets drift; men man erhåller i stället en annan upplysning av värde, i det att folkräkningen lämnar uppgift ej blott å antalet yrkesutövare, utan även å det antal personer, som underhålles av de yrkesidkande huvudpersonernas arbete.»

*Andringar i
mantalsskrivningsförordningen.*

Andra kammarens utskott har ock ansett lämpligt erinra om vissa föreskrifter beträffande mantalsskrivningarna. Enligt § 4 mom. 1 mantalsskrivningsförordningen skall en var, som ej hos annan mantalsskrives, lämna uppgift till mantalsskrivningen enligt fastställt formulär. Enligt samma § mom. 5 äga emellertid allmoge och mindre skrivkunniga att själva eller genom annan uppgiftspliktig person muntligen meddela sina uppgifter. I sistnämnda stadgande föreslogs genom kungl. proposition till 1909 års riksdag särskilt med hänsyn till den år 1910 tillämnade folkräkningen en ändring avseende att uppgifterna skulle ovillkorligen lämnas skriftligen, varjämte det skulle åligga den uppgiftsskyldige att redan i förväg ha låtit förse uppgiften med intyg om att uppgiften blivit jämförd med församlingsboken. Förslaget rönt motstånd såväl hos enskild motionär som hos bevillningsutskottet, vilket i ärendet anförde:

»I fråga om upphävande av den allmoge och mindre skrivkunniga på landsbygden medgivna rätt att meddela sina uppgifter muntligen anser sig utskottet böra vidhålla den tidigare av Riksdagen uttalade mening, vilken också tagit sig uttryck i föreliggande motion, att nämligen de krav, som därigenom skulle ställas på lantbefolkningen, för en stor del av denna bleve onödigt betungande. I vissa trakter av landet lär det också vara förenat med synnerliga svårigheter att åstadkomma en tillfredsställande skriftlig mantalsuppgift av den omfattning, Kungl. Maj:ts förslag avser. För den ovane är ifyllandet av en utförlig blankett ofta en ganska svår uppgift, och tvivelsutan skulle de skriftliga uppgifterna på grund av otydlighet och missförstånd komma att föranleda många fel i mantalslängden, vilka vid uppgifternas muntliga meddelande kunna undvikas. Den hjälp åt allmogen och de mindre skrivkunniga, som den kungl. propositionen avser att bereda genom kommunalombuden, skulle knappast visa sig tillfyllestgörande. Och bleve den anlitad i sådan grad, som särskilt i vissa trakter skulle vara av behovet påkallat för åstadkommande av tillfredsställande skriftliga uppgifter, komma därigenom större fordringar att ställas på kommunalombuden än som rimligen kunde utan ersättning åläggas dem. Om kommunalombuden icke allestädes skulle med tillräcklig noggrannhet och intresse gå vederbörande tillhanda, kunde viktiga medborgerliga rättigheter äventyras. Den ökning i pastors befattning med mantalsskrivningen, som Kungl. Maj:ts förslag otvivelaktigt skulle medföra, anser sig utskottet heller icke kunna förorda.»

Av anförda skäl hemställde bevillningsutskottet om avslag å Kungl. Maj:ts förslag, vilket också blev riksdagens beslut. Det förtjänar att anmärkas, att statistiska kommittén, som i sitt utlåtande berört Kungl. Maj:ts nyssnämnda förslag, därvid uttalat, att därest förslaget blivit antaget, hade frågan om förbättringen av folkräkningarnas yrkesuppgifter i verkligheten varit löst.

En ändring i mantalsskrivningsförordningen avseende yrkesstatistikens förbättring har sedermera företagits genom kungl. förordningen den 14 juni 1917, varigenom föreskrivits, att antalet kommunalombud skall bestämmas av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Vidare genomfördes den ändringen, att vid mantalsskrivningen för varje arbetsgivare, hos vilken i regel under året äro anställda högst sju tjänare eller andra arbetare, i därför avsedda kolumner utsättas antalet sådana arbetare, med uppgift om antalet arbetare i varje slag av rörelse eller verksamhet, som av samma arbetsgivare utövas. Avsikten med sistnämnda ändring har varit att bereda möjlighet att särskilja självständiga företagare från arbetare, anställda hos annan person.

Efter denna redogörelse anför andra kammarens utskott följande:

»Vid behandling av motionen har utskottet kommit till övertygelse om att vår nuvarande yrkesstatistik är i behov av förbättringar och finner sig för sin del kunna instämma i vad kungl. kommerskollegium i sådant hän-

*Andra kam-
marens ut-
skotts yt-
tande.*

seende anført i följande del av kollegii yttrande: »Allmänt erkänt är, att saknaden av tillförlitliga uppgifter angående befolkningens yrkesfördelning är den kännbaraste brist, som vidlåder Sveriges eljest på de flesta områden högt utvecklade statistik. Och särskilt i vårt land är denna brist så mycket mera anmärkningsvärd, som Sverige på befolkningsstatistikens område innehaft och hävdadt rangställning såsom föregångslandet. Villigt erkännes, att den senaste folkräkningens yrkesredovisning utvisar avsevärda förbättringar vid jämförelse med de föregående, men nekas kan icke, att densamma endast i mycket ofullkomlig grad förmår motsvara de krav, som böra ställas på en modern yrkesstatistik. Och dock är en sådan ovedersägligen av den betydelse i såväl vetenskapligt som framförallt praktiskt-administrativt hänseende, att ett kulturland icke utan allvarsam olägenhet kan undvara densamma».

För avhjälpan av den allmänna bristen synes man, enligt de sakkunniga myndigheternas yttranden, kunna gå två vägar. Den ena av dessa är den av statistiska centralbyrån anvisade att åstadkomma partiella förbättringar vid insamlingen och bearbetningen av primäruppgifterna till byråns nuvarande yrkesstatistik i samband med folkräkningarna. Den andra utvägen är den av motionärerna föreslagna yrkesräkningen, vilken även synes omfattas av kommerskollegium och socialstyrelsen. I de av sistnämnda ämbetsverk avgivna utlåtandena har icke uttryckligen angivits, huruvida en yrkesräkning skulle helt ersätta den i samband med folkräkningen förekommande yrkesstatistiken eller verkställas oberoende av denna. Som emellertid yrkesräkningen, åtminstone tills vidare, endast påyrkats som endast en gång förekommande, får det antagas, att den vanliga yrkesstatistiken skulle fortvara oberoende av yrkesräkningen.

Utskottet har ansett lämpligt först undersöka möjligheterna för förbättringar av yrkesstatistiken i samband med folkräkningarna. Primäruppgifterna till folkräkningarna erhållas som förut antytts vid de allmänna mantalsskrivningarna. Vid dessa skola ju de mantalsskyldige avlämna skriftliga uppgifter. Endast allmoge och mindre skrivkunniga äga att meddela muntliga uppgifter. Enligt vad utskottet har sig bekant torde det emellertid, åtminstone på vissa orter, för närvarande vara regel att uppgifterna lämnas muntligt. Genom de vid mantalsskrivningsförrättningarna närvarande kommunalombuden, som jämlikt förordningen den 14 juni 1917 kunna utses till ökat antal, har man sört för att kommunalombuden åtminstone på den rena landsbygden kunna äga tillräcklig personkännedom för uppgivande av de mantalsskyldiges yrke och, om så erfordras, anställ-

ning hos visst arbetsföretag. I en del större industrisamhällen med mera rörlig befolkning synes man emellertid kunna antaga, att tillförlitlig kännedom om yrken och anställning icke stå att erhålla på annat sätt än genom att vederbörande själva få lämna skriftliga uppgifter. Utskottet anser det möjligt att på nu nämnda sätt erhålla tillförlitliga primäruppgifter till yrkesstatistik i samband med folkräkningarna.

I anslutning till den nyssnämnda möjligheten att ålägga vederbörande att inkomma med skriftliga uppgifter har utskottet ansett sig böra påpeka, att med den vana vid ifyllandet av blanketter och formulär, även befolkningens breda lager erhållit genom de av kristidsförfattningarna föreskrivna deklARATIONERNA, möjligheten att på detta sätt erhålla uppgifter numera synas betydligt förbättrade, varjämte det får antagas att numera åläggandet av uppgiftsskyldighet för enskilda icke kommer att stöta på samma motstånd, som förut kunnat vara fallet. De betänkligheter, som vid 1909 års riksdag uppreste sig, synas också hava varit riktade mest mot den dubbla omgången att dels före mantalsskrivningen förete vederbörliga uppgifter för prästerskapet för granskning samt sedan tillhandahålla dem vid mantalsskrivningsförrättningen.

I olikhet med mantalsskrivningarna synes den föreslagna yrkesräkningen skola verkställas så att särskilda räknare, som på förhand erhållit nödig instruktion, i orterna förskaffa sig kännedom om vederbörandes yrken och sedan härom lämna uppgifter. Genom att yrkesräkningen skulle knytas till en viss dag vid den tidpunkt på året, då samhällslivet får antagas fungera rikast, skulle man kunna erhålla en mera verklig bild av samhällslivet än vad som annars blir fallet. Då det skulle befinnas nödvändigt att för ändamålet upprätta en omfattande organisation, kan det emellertid icke undvikas, att en yrkesräkning komme att medföra avsevärda kostnader.

Vid överbägande av de fördelar den ena eller andra utvägen medför har utskottet bibragts den övertygelsen, att flera skäl tala för att man i främsta rummet bör inrikta sig på att förbättra yrkesstatistiken genom mantalsskrivningarna. En sådan anordning bör ju företagas för förbättrande av vår, så att säga, ordinarie statistik och i samma mån som denna förbättring sker synes behovet av en särskild yrkesräkning bortfalla. Utskottet finner visserligen att särskilt socialstyrelsen framdragit en mängd beaktansvärda synpunkter, ur vilka en yrkesräkning skulle ha praktisk betydelse, men har icke bibragts den övertygelsen, att de anförda önskemålen icke läte sig realisera genom den nuvarande yrkesstatistikens för-

bättring. Det av kommerskollegium anförda behovet av bättre kännedom om antalet av de särskilda företagen, inom vilka yrkesarbetarne sysselsätas, synes också kunna tillgodoses genom uppgiftsskyldighet för näringsidkare. Härjämte finnas, utom ekonomiska synpunkter, vartill utskottet sedermera återkommer, åtskilliga enligt utskottets förmenande betydelsefulla skäl mot anordnande av yrkesräkning inom den närmaste tiden. Sålunda synes man vara berättigad påstå, att samhällslivet för närvarande genom de i mångt och mycket säregna förhållanden världskriget medfört undergått stora växlingar, varför en statistisk utredning i förevarande hänseende just nu och säkerligen icke heller under de närmaste åren skulle erhålla varaktigt värde som uppgift å yrkesfördelningar inom landet. Denna omständighet sammanhänger också intimt med det förhållandet, att det praktiska värdet av en yrkesräkning får antagas i hög grad komma att förminskas genom den avsevärda tid en fullständig bearbetning av yrkesräkningen måste taga i anspråk. I sådant hänseende anser sig utskottet böra erinra om att resultatet av den i Danmark den 26 maj 1914 verkställda yrkesräkningen först i dagarna publicerats.

De betänkligheter, som i första rummet uppresa sig mot anordnandet av en särskild yrkesräkning, äro emellertid de ekonomiska. Statistiska centralbyrån har anført, att totalbeloppet av kostnaderna för en sådan räkning får antagas överstiga en halv million kronor, samt att det är möjligt att beloppet kommer att uppgå till en million och måhända ganska mycket däröver. Statistiska kommittén har, såsom förut nämnts, uttalat att den ansåge rådande ekonomiska konjunkturer just då olämpliga för den avsevärda kostnaden en yrkesräkning skulle medföra, och samma skäl kunna med minst lika stort fog anföras med avseende å nuvarande tidsförhållanden. Utskottet anser det därför böra grundligt övervägas, huruvida verkligen behov förefinnes, som kunna motivera en så avsevärd kostnad samt huruvida icke de utvägar, varpå anvisning lämnats, kunna tillgodose kraven på ifrågavarande statistiska förbättringar.

Ehuru sålunda utskottet anser övervägande skäl tala mot anställande av en yrkesräkning, har utskottet dock velat beakta de synpunkter, som framkommit i motionen. Genom vad såväl motionärerna och de sakkunniga ämbetsverken anført som vad utskottet nu andragit, torde det hava blivit klarlagt, att ytterligare utredning är erforderlig angående sättet för yrkesstatistikens förbättrande. Vid en sådan utredning böra också de synpunkter, som framförts såväl av motionärerna som kommerskollegium och socialstyrelsen, vinna beaktande. Då de åtgärder, som efter utredningen

komma att förordas såsom lämpliga, få antagas komma att medföra ökade kostnader samt möjligen också ändringar i mantalsskrivningsförfordningen eller andra författningar, synes det i alla fall bli riksdagen förbehållet att slutligen pröva spörsmålet i sin helhet.

I anslutning till det anförda och med anledning av förevarande motion får utskottet hemställa,

att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning, huruvida genom en yrkesräkning behovet av en förbättrad yrkesstatistik må kunna bäst tillgodoses, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må kunna föranleda.»

Andra kammaren beslöt i enlighet med denna utskottets hemställan, varpå ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade det till sitt andra tillfälliga utskott för förberedande behandling. *Andra kam-*
marens beslut.

Såsom av det anförda torde framgå, står den av andra kammarens utskott förebragta motiveringen icke i överensstämmelse med utskottets slutyrkande, vilket blivit kammarens beslut. Efter att hava lämnat en överskådlig redogörelse för det av statistiska kommittén år 1909 framförda önskemålet i fråga om en tillförlitligare yrkesstatistik, än den som kunnat åstadkommas med primäruppgifterna till folkräkningarna såsom underlag, ävensom för de särskilda utvägar till en förbättrad yrkesstatistik, som anvisats dels av statistiska centralbyrån, dels av socialstyrelsen och kommerskollegium, finner nämnda utskott övervägande skäl tala *mot* anordnande av en yrkesräkning, varom motionärerna påyrkat omedelbar utredning och förslags framläggande redan till nästa riksdag. Utskottet anser nämligen, att en yrkesräkning inom den närmaste tiden med de växlingar inom samhällslivet, som världskriget medfört, icke skulle få det praktiska värde, som därmed avses, och att kostnaderna för en sådan räkning, vilka torde överskrida en million kronor, bleve alltför avsevärda, särskilt under nuvarande ekonomiska konjunkture. Utskottet förordar därför att i första rummet måtte tagas i övervägande, huruvida icke en tillfredsställande yrkesstatistik på vida billigare sätt kunde ernås genom en fullständigare och tillförlitligare yrkesredovisning i primäruppgifterna vid folkräkningarna, vilka uppgifter mera allmänt borde avgivas skriftligen under medverkan av särskilda kommunalombud, som hade att biträda vid uppsättande av erforderliga yrkesuppgifter samt i övrigt muntligen meddela närmare upplysningar.

Första kam-
marens ut-
skotts yt-
rande..

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 12 saml. 2 avd. 18 häft. (Nr 20.) 2

Men efter dessa premisser, som följdriktigt bort leda till motionens avstyrkande och anbefallande av en allsidig utredning, hemställer utskottet om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, »huruvida genom en yrkesräkning behovet av en förbättrad yrkesstatistik må kunna bäst tillgodoses».

Då första kammarens utskott, som ej underskattar betydelsen av en förbättrad yrkesstatistik, är av den uppfattningen, att en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet svårligen kan grundas på en motivering, som uppenbarligen strider mot den beslutade klämman, och då av statistiska centralbyråns i ärendet avgivna yttrande framgår, att centralbyrån i sinom tid kommer att till Kungl. Maj:t ingiva sådant förslag till yrkesstatistikens förbättring, som andra kammarens utskott i sin motivering förordat, finner sig utskottet föranlåtet hemställa,

att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i förevarande fråga fattade beslut.

Stockholm den 10 maj 1918.

På utskottets vägnar:

LUDVIG DANSTRÖM.

Närvarande vid beslutets fattande: Herrar Danström, von Koch, Larson, Tisell, Ström, Permansson och Tengvall.

Reservation

av herr *von Koch*, som anför:

Kravet på bättre kännedom om befolkningens yrkesfördelning har länge gjort sig gällande och vitsordas kraftigt av samtliga de myndigheter, som blivit hörda i frågan. Huruvida man skall nå detta mål genom verkställande av en särskild yrkesräkning eller om man kan erhålla ett till-

fredsställande resultat genom vissa av statistiska centralbyrån angivna förändringar och förbättringar vid primäruppgifternas insamlande i samband med folkräkningarna, kan endast avgöras genom en ingående prövning av sakkunniga. Då det sålunda ej är möjligt för utskottet att bestämt förorda, att en särskild yrkesräkning skall verkställas, så som andra kammarens utskott förordar i sitt utlåtandes kläm (ochuru en motsatt ståndpunkt göres gällande i motiveringen), och då av formella skäl ej är möjligt att yrka på en allmän utredning av frågan, ser jag mig tvungen att instämma i utskottets hemställan, varvid jag dock velat uttala den förhoppningen, att vid den viktiga frågans afgörande alla synpunkter, som kunna utöva inflytande på en lycklig lösning, måtte komma i betraktande.

Bilaga 1.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt statistiska centralbyrån att avgiva och till utskottet överlämna yttrande över en inom riksdagens andra kammare av herrar Osberg och Nilsson i Tånga väckt motion, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en yrkesräkning, får centralbyrån till åtlydnad härav anföra följande.

I likhet med motionärerna anser centralbyrån, att enda utvägen att *fullständigt* avhjälpa de brister i de hittillsvarande folkräkningarnas yrkesuppgifter, som äro beroende på församlingsböckernas beskaffenhet, och att erhålla en ur alla synpunkter fullt tillfredsställande yrkesstatistik ligger i en särskild yrkesräkning. En sådan räkning måste anses hava stor betydelse i vetenskapligt avseende och även för praktiska — ekonomiska och administrativa — syften vara av märkbart gagn, även om det förefaller, som om dess vikt skulle av motionärerna hava blivit i någon mån överskattad. Särskilt må framhållas, att då Sverige äger en årlig och numera ganska högt utvecklade industristatistik, förutom åtskilliga under senaste åren utkomna såväl näringsstatistiska som socialstatistiska monografier, är behovet här av en särskild yrkesräkning icke fullt så starkt som i vissa andra länder, där man för att erhålla statistisk belysning av hithörande frågor är så gott som uteslutande hänvisad till särskilda, med längre tids mellanrum återkommande räkningar.

Såsom motionärerna framhållit, bör vid en utredning angående en eventuell yrkesräkning undersökas folkräkningens och yrkesräkningens förhållande till varandra och när yrkesräkningen, särskilt i förhållande till folkräkningen, bör företagas. Folkräkningarna hållas i vårt land som bekant vart 10:de år och avse förhållandena den 31 december; från denna regel bör man ej heller avvika, då folkräkningarna skola grundas på församlingsböckerna. Vid de särskilda yrkesräkningar, som anställts i utlandet, har man mestadels förlagt tidpunkten till den varmare årstiden, då näringslivet pulserar rikast och mång-

sidigast. Denna synpunkt bör i ännu högre grad gälla för ett land med vårt klimat. Vid årets slut plägar verksamheten inom flera yrkesgrenar, t. ex. byggnadsindustrin, mer eller mindre ligga nere. Statistiska centralbyrån får därför som sin mening uttala, att en eventuell yrkesräkning bör förläggas till den varmare årstiden och följaktligen helt lösgöras från den allmänna folkräkningen, en anordning för vilken skäl kan hämtas även från de olika metoderna för uppgifternas insamlande vid de båda räkningarna. Givetvis bör vid den allmänna folkräkningen, hädanefter liksom hittills, även meddelas uppgift å befolkningens fördelning i yrkeshänseende; folkräkningen kommer att i detta liksom i andra avseenden redovisa för den rättsliga — och mera fasta — folkmängden, medan yrkesräkningen ger så att säga en ögonblicksbild av den vid ett visst tillfälle inom olika yrken faktiskt sysselsatta befolkningen (även tillfälliga arbetare). Folkräkningens yrkesuppgifter kunna i alla fall väntas få ett gott stöd av yrkesräkningens, under förutsättning att denna företages *före* folkräkningen, och helst en jämförelsevis kort tid före, exempelvis under sommaren 1920. Men det bör betonas, att då yrkesräkningen och folkräkningen verkställas oberoende av varandra, komma utgifterna för den senare icke att minskas genom anordnandet av den förra.

Härmed är vidrörd en omständighet, som gör att statistiska centralbyrån, trots de fördelar en särskild yrkesräkning skulle medföra, hyser den största tvekan att tillstyrka densamma, nämligen den, att kostnaderna för en sådan räkning bliva både mycket stora och svåra att på förhand beräkna. Hänsynen till kostnaderna avhöll på sin tid den år 1905 tillsatta statistiska kommittén från att föreslå en yrkesräkning efter utländskt mönster, såsom kommittén ursprungligen varit betänkt på att göra; och sedan dess har den finansiella ställningen ej blivit gynnsammare, ej heller den eventuella kostnaden mindre. Fastmer kan man antaga, att, om en yrkesräkning skall företagas under de exceptionella förhållanden i fråga om priser m. m., som nu äro rådande och vilkas varaktighet ännu ej kan bedömas, skola dessa kostnader springa i höjden på ett utomordentligt sätt. Totalbeloppet är, som sagt, ganska svårt att på förhand beräkna; under alla förhållanden får man väl antaga, att det kommer att överstiga en halv million kronor, men det är mycket möjligt, att det kommer att uppgå till en million och måhända ganska mycket däröver. Det torde böra tilläggas, att på grund av ovanberörda exceptionella förhållanden kommer en yrkesräkning, företagen under den närmaste tiden, att giva en bild av det svenska näringslivet, som icke är den normala.

Under sådana omständigheter anser statistiska centralbyrån det vara sin plikt att undersöka, huruvida icke det åsyftade målet, en bättre yrkesstatistik, skulle kunna, väl icke fullständigt men dock till en avsevärd del, ernås genom väsentligt mindre kostsamma åtgärder.

Såsom statistiska centralbyrån närmare utvecklat i sin berättelse om 1910 års folkräkning, del III (Folkmängdens fördelning efter yrken), anlitade man, för att få bättre yrkesuppgifter till den ifrågavarande folkräkningen, de upplysningar, som kunde inhämtas vid mantalsskrivningen: dels i form av skriftliga yrkesuppgifter, avgivna av personerna själva, för så vitt de voro skyldiga

att avlämna skriftlig mantalsuppgift, dels införskaffade av pastor eller av de i mantalsskrivningsförordningens § 7 mom. 1 omnämnda kommunalombuden. Denna utväg har givit ett ganska gott resultat. Givetvis finnes ingenting, som hindrar att vid nästa folkräkning slå in på samma väg, och man kan nu ha utsikt att få uppgifterna ytterligare förbättrade. Till att börja med må härvid märkas den förändring, som genom kungl. förordningen den 14 juni 1917 gjorts i ovanberörda § 7 av mantalsskrivningsförordningen. Antalet kommunalombud bestämmes nämligen numera av Kungl. Maj:ts befallningshavande, och yppar sig således här en utväg att vid den mantalsskrivning, som skall äga rum ungefär samtidigt med nästa folkräkning, få dessa ombud utsedda till ett sådant antal, att tillförlitlig personlig kännedom om yrkesförhållandena inom alla delar av en viss kommun kan vinnas. Vidare kan erinras om, att jämlikt samma förordning av den 14 juni 1917 skall vid mantalsskrivningen för varje arbetsgivare, hos vilken i regel under året äro anställda högst sju tjänare eller andra arbetare, i därför avsedda kolumner utsättas antalet sådana arbetare, börande härvid särskilt uppgivas antalet arbetare i varje slag av rörelse eller verksamhet, som av samma arbetsgivare utövas. Härigenom skall det bliva möjligt att med större säkerhet än förut särskilja självständiga företagare inom industri och hantverk från arbetare anställda hos annan person och därmed avlägsna en av de svåraste brister som hittills vidlått de svenska folkräkningarnas yrkesfördelning (ehuruval 1910 års folkräkning i mindre grad än de föregående).

Även skillnaden mellan smärre företagare (hantverkare) och större dylika (fabrikörer) bör kunna säkrare uppdragas. — Slutligen är att märka, att i följd av såväl olycksfallsförsäkringen som pensionsförsäkringen numera yrkesuppgifterna över huvud, både i mantalslängderna och i församlingsböckerna, äro betydligt bättre än vad de voro ännu för några år sedan. Förbättringen är så pass genomgripande, att statistiska centralbyrån ämnar taga i övervägande, huruvida man icke vid nästa folkräkning skulle kunna våga taga steget ut och söka införskaffa uppgifter även om kombinationer av olika yrken — något som förut ansetts utsiktslöst utan anordnande av en särskild yrkesräkning. För att detta mera effektivt skall kunna göras, borde helst folkräkningen, såsom statistiska kommittén på sin tid föreslagit, ställas i samband med en förmögenhets- och inkomststatistik, grundad huvudsakligen på de skattskyldigas självdeklARATIONER. Härmed skulle åstadkommas en särskilt ur socialstatistisk synpunkt särdeles värdefull komplettering av folkräkningens yrkesstatistik. I olikhet med förut här nämnda åtgärder, vilka icke erfordra några större kostnader, skulle emellertid en dylik bearbetning kräva ganska betydande penningmedel; sannolikt dock icke på långt när så stora, som dem en särskild yrkesräkning skulle betinga.

Stockholm den 14 mars 1918.

Ludvig Widell.

E. Arosenius.

Bilaga 2.

Till riksdagens andra kammares femte tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 26 februari 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att avgiva och till riksdagens andra kammares femte tillfälliga utskott överlämna av utskottet begärt yttrande över en inom andra kammaren väckt motion, nr 303, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av en yrkesräkning.

Till åtlydnad härav får socialstyrelsen anföra följande.

Anordnandet vid lämpliga tidpunkter av yrkesräkningar har i ett flertal länder befunnits vara en för nutida politik och förvaltning nyttig och nödig åtgärd. Genom dylika räkningar åsyftar man väsentligen dels att kontrollera befolkningsstatistiken (folkräkningarna), dels att komplettera och fördjupa denna med avseende å det viktiga spørsmålet om yrkesfördelningen, dels ock att fullständiga den regelbundna näringsstatistiken, så att dess uppgifter, som allestädes äro mindre fullständiga, kunna erhålla större räckvidd.

Samma skäl hava sedan länge gjort det önskvärt att även i vårt land få dylika yrkesräkningar verkställda. Kraven härför framträda hos oss med så mycket större styrka, som vår i andra avseenden goda befolkningsstatistik just ifråga om befolkningens yrkesfördelning lämnar mycket övrigt att önska. Man torde ock inom fackkretsar vara fullt enig om att endast en verklig yrkesräkning i modern bemärkelse kan giva den statistiska vetenskapen och det därpå byggda praktiska och förvaltningsarbetet erforderligt fast grundval.

Ej minst för *socialstatistiken* och de förvaltningsuppgifter, som denna statistik avser att underlätta och främja, måste en allmän yrkesräkning anses vara av den allra största betydelse. Först mot bakgrunden av en pålitlig och detaljerad yrkesgruppering av hela vårt folk erhåller sålunda statistiken över kollektivavtal, arbetsinställelser, arbetsförmedling, olycksfall i arbete o. s. v. sin rätta belysning. För en fullt rationell statistik över arbets- och löneförhållanden är en i detalj gående yrkesgruppering oundgänglig, särskilt som de av socialstyrelsen på bithörande område verkställda specialundersökningarna, med hänsyn till omfattningen av de spørsmål, som det sociala lagstiftningsarbetet kräver klarlagda, i stigande utsträckning kommit att bliva av representativ natur och följaktligen allenast omfatta en del av undersökningsområdet, vilken del i stället underkastas en så mycket intensivare undersökning. För att undvika obehöriga generaliseringar och förhastade slutsatser från ett sålunda i numeriskt avseende ofta relativt litet material, är det nödvändigt att hava till bakgrund ett fåtal grundläggande data, avseende undersökningsområdet i dess helhet. För åstadkommande av dessa data har socialstyrelsen i flera fall (t. ex. ifråga om hemindustrien) nödgats anordna speciella yrkesräkningar, vilka ofta varit förenade med betydande arbete och kostnader och likväl icke alltid lett till gynnsamt resultat. Därest en allmän detaljerad yrkesräkning förefunnnes, skulle alltså i

många fall icke obetydligt med arbete och kostnader bliva besparade för de arbetsstatistiska specialpublikationerna.

Till ytterligare belysning av den stora *praktiska* innebörden av föreliggande fråga med hänsyn till det sociala arbetet må några exempel anföras. I brist på en tillförlitlig yrkesstatistik kunna för närvarande icke utföras mera ingående beräkningar över de för bedömande av emigrationen, flykten från landet, egna-hemsfrågan m. fl. spörsmål ytterst viktiga problemen om äktenskaplighet, barnrikedomen o. s. v. inom t. ex. jordbruket och industrien samt inom dessa grupper olika grenar och sociala lager. Samma brist gör sig ytterst kännbar vid socialförsäkringens planläggning och finansiering. Vid upprättandet av försäkringsanstalter (sjukkassor, olycksfallsförsäkringsanstalter, understödsföreningar o. dyl.) för vissa yrken är man nu i allmänhet hänvisad till statistiskt underlag gällande hela befolkningen, oaktat åtskilliga indicier peka på, att mycket avvikande förhållanden förekomma inom olika befolkningsgrupper. Vid planerandet av en pensionskassa för affärsanställda svävade man sålunda i betydlig ovisshet om de ytterst viktiga faktorerna om äktenskapsfrekvens och barnantal inom just denna grupp. För varje mera omfattande statligt eller enskilt initiativ i dylik riktning utföras med stora kostnader speciella utredningar, som dock i många fall icke kunna bli uttömmande eller bärkraftiga.

Särskilt torde behovet av en räkning av befolkningen ur yrkessynpunkt göra sig gällande vid frågan om *arbetsmarknadens* rationella organiserande, en fråga av vikt redan under normala förhållanden och ännu mer under en krisperiod sådan som den närvarande, för att icke tala om eventualiteten av landets invecklande i krig.

Krigskrisens arbetsmarknadsproblem hava som bekant varit aktuella även i Sverige och föranlett åtskilliga principiella avgöranden av statsmakterna samt tillämpningsåtgärder av Kungl. Maj:t, socialstyrelsen, arbetslöshetskommissionen och kommunala myndigheter. Vid härav framkallade överväganden har bristen på närmare kännedom om tillgången å arbetskraft inom olika yrken och landsdelar ofta gjort sig kännbar, oaktat den jämförelsevis väl ordnade närings- och socialstatistiken samt den offentliga arbetsförmedlingen hos oss lämnat bättre hållpunkter än i flertalet länder. Det säger sig själv, att denna brist måste framträda på ett vida skarpare sätt i händelse av krigiska förvecklingar, då det såväl ur produktionens som dess arbetares synpunkt vore av största betydelse att äga kännedom om arbetskraftens fördelning, för att dels kunna i tid och på lämpligt sätt planera de arbetslösas överflyttande till trakter och arbetsområden, där de kunde få utkomst, dels vid en sedermera inträdande brist på arbetskraft uppsöka och tillvarataga de resurser, som på vissa håll säkerligen vore att tillgå.

Med hänsyn till det nuvarande lägets och den närmaste framtidens krav må påpekas följande. Vare sig Sverige kommer att åtnjuta de goda konjunkturer, som under de senaste åren verkat åtstramande på arbetsmarknaden, eller de handelspolitiska förhållandena föranleda en stagnation på flera eller färre näringsområden och därmed arbetslöshet i större eller mindre omfattning gör sig gällande, så måste allvarliga arbetsmarknadsproblem framträda och kräva sin

lösning. I förra fallet gäller det att tillhandahålla näringslivet den arbetskraft, varav det har behov för landets självförsörjning; och möter härvid särskilt den aktuella och utomordentligt viktiga frågan, huru jordbruket skall hållas uppe vid eller bringas upp till den produktivitet, som under vissa förutsättningar kan bliva ett livsvillkor för landets befolkning. Skulle åter omfattande arbetslöshet uppkomma — och sådan har ju inom vissa arbetsområden redan inträtt — så möter det icke mindre svåra bekymret att söka bereda de arbetslösa försörjning vid produktivt arbete. En viktig förutsättning härför är ingående kännedom om antalet och den lokala fördelning av de företag och vid dem anställda individer, vilka på grund av inträdande knapphet å vissa varor eller förbrukningsartiklar kunna förutses skola drabbas av en hotande stagnation. Statens arbetslöshetskommission, som haft att verkställa en del utredningar för dylika fall, lärer därvid haft anledning beklaga bristen på en mera ingående och korrekt yrkesstatistik. Berörda förhållande torde hava medfört olägenheter även för andra organ och myndigheter, som haft att handlägga olika av kristiden föranledda spörsmål. Det vill sålunda förefalla, som om det t. ex. för ransoneringsplanernas uppgörande, för bedömandet av räckvidden av beslut rörande s. k. tilläggskort, beräklandet av arbetslöshetsriskens omfattning för företagen och arbetare inom regleringsindustrier o. s. v. skulle hava varit synnerligen värdefullt att exakt känna hithörande företag och arbetareantal i deras fördelning och förläggning å olika orter. Likartade fördelar skulle säkerligen beredas vid den ransonering av vissa förbrukningsartiklar för industri och hantverk, som redan förekommit och eventuellt torde komma att tillgripas på flera områden. Till dessa med hänsyn till den nu aktuella situationen valda exempel skulle kunna läggas åtskilliga andra.

Av det ovan anförda torde framgå, att en allmän yrkesräkning är ur flera synpunkter synnerligen önskvärd och att behovet därav gjort sig särskilt gällande under den nuvarande kristiden. Enligt vad jämväl framhållits, är det emellertid icke tillräckligt med enbart en yrkesräkning, som blott redovisar resp. personer efter deras personliga yrke utan hänsyn till det arbetsföretag, där de utöva detsamma. Det kan sålunda, för att taga ett exempel, i visst fall vara av betydelse att veta, i vilken utsträckning de yrkesutbildade järn- och metallarbetarna äro anställda vid större företag inom järn- och metallbranschen eller vid andra större industriföretags reparationsverkstäder eller arbeta såsom självständiga hantverkare eller såsom gårdssmeder å större jordbruksegendomar o. s. v. För utrönande härav kräves en särskild arbetsföretagsräkning, och synes det därför lämpligt, att en eventuell svensk yrkesräkning liksom motsvarande tyska undersökningar anordnas som en kombinerad »Berufs- und Gewerbezahlungs». Invändas kan visserligen, att material till en dylik arbetsföretagsstatistik insamlas genom vår nuvarande jordbruks-, industri- och handelsstatistik, men de sålunda erhållna uppgifterna äro vanligen alltför litet detaljerade för att kunna läggas till grund för socialstatistiska undersökningar och på dem grundade förvaltnings- eller lagstiftningsåtgärder, och de omfatta dessutom allenast vissa näringsgrenar och icke näringslivet i dess helhet och inbördes sammanhang.

Vad beträffar *tidpunkten* för anordnandet av en allmän yrkesräkning, anse

motionärerna, att det vore lämpligt att låta den sammanfalla med 1920 års folkräkning. Ifrågasättande räkning avser emellertid vintertiden, och det torde starkt kunna ifrågasättas, huruvida icke yrkesräkningen i stället bör, såsom bland annat skett i Tyskland, anordnas under sommaren. På grund av klimatiska och andra förhållanden företer nämligen vårt lands näringsliv stora olikheter under den kalla och under den varma årstiden, och det är egentligen under sommaren, som de för vårt näringsliv särskilt karaktäristiska säsongarbetena kunna studeras i sin fulla utveckling.

Det kan givetvis även yppa sig betänkligheter mot att anordna en allmän företags- och yrkesräkning under en tid sådan som den nuvarande, då väsentliga och delvis sannolikt tillfälliga förskjutningar ägt rum inom näringslivet och följaktligen vissa resultat icke bliva fullt tillämpliga på normala förhållanden. Emellertid förefinnes ju möjligheten av en förändring härutinnan till år 1920, då yrkesräkningen ifrågasatts skola ske, och i allt fall kan och bör redan nu den av motionärerna föreslagna *utredningen* i frågan verkställas, så att, därest en yrkesräkning skall göras, den må kunna ifrågasättas vid första lämpliga tidpunkt.

Det har ifrågasatts — av ålderdomsförsäkringskommittén i dess betänkande och förslag angående försäkring för olycksfall i arbete — att en yrkesstatistik skulle kunna uppbyggas på de till riksförsäkringsanstalten avlämnade uppgifterna. Med avseende härå får styrelsen hänvisa till sitt utlåtande över ålderdomsförsäkringskommitténs bemälda förslag, i vilket utlåtande styrelsen bland annat anför följande:

»Vad beträffar den fullständiga yrkesstatistik, som enligt kommitténs förmenande skulle erhållas såsom en synnerligen viktig produkt av riksförsäkringsanstaltens statistiska verksamhet, hyser styrelsen den uppfattningen, grundad jämväl på erfarenheter från andra länder, att en rationell yrkesstatistik, vilken ju för övrigt bör omfatta även utanför olycksfallsförsäkringen stående yrkeskategorier, icke lär kunna åstadkommas annat än genom verkliga, med vissa längre mellanrum företagna yrkesräkningar, vilkas anordnande i varje fall icke kan ankomma på riksförsäkringsanstalten».

För att emellertid en allmän yrkesräkning skall kunna medföra den mångsidiga nytta, som ensam kan uppväga de erforderliga, mycket betydande kostnaderna, bör frågan, såsom ock motionärerna framhållit, underkastas en grundlig och allsidig utredning, som tar sikte icke blott på den teoretisk-statistiska sidan, sådan denna belyses genom utlandets undersökningar av denna art, utan även på den praktiska frågan, huru en yrkesräkning lämpligast skall anordnas i vårt land med hänsyn till dess särskilda förhållanden och behov. Vid utarbetandet av planen till yrkesräkningen torde alltså medverkan böra anlitas såväl från de statistiska verk, som närmast äro berörda av frågan, och då i främsta rummet statistiska centralbyrå, kommerskollegium och socialstyrelsen, som även från andra intresserade håll.

Stockholm den 28 mars 1918.

Gunnar Huss.

Nils Bergsten.

Bilaga 3.

Till riksdagens andra kammarens femte tillfälliga utskott.

I nådig remiss den 9 april 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium att avgiva och till utskottet överlämna yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 303, om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning rörande anordnande av en yrkesräkning, och får kollegium, till åtländnad härav, anföra följande.

Allmänt erkänt är, att saknaden av tillförlitliga uppgifter angående befolkningens yrkesfördelning är den kännbaraste brist, som vidlåder Sveriges eljest på de flesta områden högt utvecklade statistik. Och särskilt i vårt land är denna brist så mycket mera anmärkningsvärd, som Sverige på befolkningsstatistikens område innehaft och hävdad rangställning såsom föregångslandet. Villigt erkännes, att den senaste folkräkningens yrkesredovisning utvisar avsevärda förbättringar vid jämförelse med de föregående, men nekas kan icke, att densamma endast i mycket ofullkomlig grad förmår motsvara de krav, som böra ställas på en modern yrkesstatistik. Och dock är en sådan ovedersägligen av den betydelse i såväl vetenskapligt som framför allt praktiskt-administrativt hänseende, att ett kulturland icke utan allvarsam olägenhet kan undvara densamma.

De skäl, som bland annat av statistiska kommittén framförts för nödvändigheten av verkliga yrkesräkningars anställande, därest en pålitlig och användbar yrkesstatistik skall erhållas, synas övertygande, och om kommittén avhölls från att framlägga formligt förslag därom, skedde det allenast av hänsyn till de med sådana räkningar förenade sannolikt rätt betydande kostnaderna. Kollegium har likväl svårt att inse, att vårt land skulle i högre grad än exempelvis de skandinaviska grannländerna behöva känna sig avskräckt av en om ock ansevärd utgift, som är förknippad med ett eljest för nödigt ansett statsändamål.

Ett särskilt skäl har kollegium att för sin del understödja motionärernas yrkande däri, att på denna väg, förutom att därigenom en verksam och välbehövlig komplettering skulle erhållas av de av kollegium årligen meddelade siffrorna för inom industrien och sjöfarten sysselsatt personal, en utväg gäves till upphjälpande av den kollegium åliggande, för närvarande ytterst otillfredsställande statistiken över hantverkare och handlande. Såsom en måttstock på kollegii intresse härav må anföras, att enligt senaste folkräkning utgjorde den inom industri, handel och samfärdsmedel sysselsatta personalen icke mindre än 46 % av rikets hela befolkning.

Vad särskilt hantverkare och handlande beträffar, är visserligen genom kungl. kungörelser den 16 maj 1913 och den 5 februari 1915 föreskrivet, att, på grundval av uppgifter avgivna av vederbörande näringsidkare, femårsvis, med början fr. o. m. år 1915, redogörelser skola av kollegium utarbetas i väsentligt vidgad omfattning i jämförelse med förut publicerade. Men i anledning av kollegiets underdåniga hemställan i skrivelse den 22 november 1915, vari uttalades betänkligheter mot att åtminstone för år 1915 igångsätta en statistik av denna art och

omfattning, vilken beräknades draga en kostnad av antagligen över 40.000 kronor, utan att dock det avsedda ändamålet med säkerhet stode att vinna, har Kungl. Maj:t i skrivelsen till kommerskollegium den 21 januari 1916 förklarat, att med utförandet av densamma måtte tillsvidare anstå, och att uppgifter angående ifrågavarande yrkeskategorier för nämnda år i stället måtte sammanställas på dittills brukligt sätt, på grundval av utdrag ur mantals- och taxeringslängder.

Vid övervägande av möjligheten att för år 1920 verkställa en statistik över hantverkare och handlande i enlighet med den i ovannämnda kungl. kungörelser föreskrivna metod har kollegium alltmer befästats i övertygelsen om de hart när oöverkomliga svårigheter, som torde möta för att på den anvisade vägen åstadkomma en fullgod statistik. I stället har kollegium förts till den åsikten, att allenast i kombination med en allmän yrkesräkning (särskilt om en sådan ordnades ej blott som en yrkes- utan därjämte som en företagsräkning, under sammanhållande sålunda av de ekonomiska företagen som enheter) saken på tillfredsställande sätt skulle kunna lösas, i det att i samband med de egentliga yrkesuppgifterna de spörsmål finge av de uppgiftspliktiga besvaras, vilka sammanhöra med en speciell undersökning rörande hantverkare och handlande. Härvid påpekas det gynnsamma resultat, som en i Norge i samband med den allmänna yrkesräkningen år 1910 utförd hantverksräkning givit.

Det är fördenskull med tillfredsställelse kollegium erfarit, att frågan om anordnande av en yrkesräkning i Sverige bragts å bane inom riksdagen, och kan kollegium för sin del icke annat än tillstyrka det därom framställda förslaget. Kollegium vill därjämte framhålla angelägenheten av att, därest en sådan räkning finnes böra komma till stånd år 1920 — helst under sommaren eller förhösten, då verksamheten inom olika näringsgrenar pågår livligast — beslut därom måtte fattas i så god tid, att rådrum beredes för noggrann planläggning därav och för verkställande av nödiga förarbeten. Bäst torde vara, att räkningen planlades och utfördes under samarbete med de tre ämbetsverk, som i avseende på olika sidor därav besitta speciell erfarenhet och sakkunskap och för vilkas övriga statistiska arbeten densamma otvivelaktigt skulle vara av största värde, nämligen statistiska centralbyrån, socialstyrelsen och kommerskollegium.

Stockholm den 17 april 1918.

K. A. Fryxell.

Martin Jansson.

Karl Åmark.